

KRITIKA – FIGYELŐ

Thomas Gordon hatékonysága

Egy pszichológus döbbenet tapasztalja, milyen primitív egyes családok érintkezési stílusa, mennyire merev a családmóddel. A szülők folyton le akarják győzni, be akarják törni gyerekeiket, képtelenek értelmes kompromisszumokat kötni. Aztán a bezáruló vagy kirobbanó gyereket elviszik a pszichológushoz, mintha csak a kocsijukat vinnék szervizbe. „Tessék már megjavítani!” Abban reménykednek, hogy a gyerekben egyszerűen csak van egy kis zavar, s a pszichológus majd mond neki valamit, amittől megváltozik a viselkedése. Világos, hogy a szülőknek kéne mondania valamit, de nem olyan „homályos, elvont tanácsokat, mint például »tiszteld a gyerekben az embert«, »légy szigorú, de igazságos«, »figyelj a gyerek szavaira«, »adj a gyereknek minél több szeretetet«, »légy kísérője és útmutatója«, »ne légy se túl szigorú, se túl engedékeny«. A szülők konkrét, mindennapi életüket befolyásoló módszereket és eljárásokat akarnak, melyek segítségével eldönthetik, hogy mit tegyenek, és mit ne.”

Szükségük lenne egy problémahatározó könyvre, a növényhatározók mintájára, és egy megoldási jegyzékre, amelyből ki lehetne keresni az aktuális gyógyírt. Persze minél egyszerűbb legyen, és lehetőleg hasonlítson arra a nyelvre, amelyen általában minden szülő beszél. Ehhez kissé le kell egyszerűsíteni a helyzeteket, a szülők érzéseit.

„Minden szülő ember, aki gyereke iránt kétféleképpen érezhet: hol elfogadást, hol el nem fogadást érez azzal kapcsolatban, amit a gyerek éppen csinál.” Az, hogy időnként azért másfajta érzések is vannak, amelyek árnyalják ezt a képet, figyelmen kívül hagyható, hisz végül is az emberi konfliktusok döntő többségének oka igen egyszerű. Az egyik fél, jelen esetben nyilván a szülő, nem fordul értő figyelemmel a másik felé, elfojtja annak kikívánczoló közléseit, vagy hamisan ér-

telmezi őket. Ha pedig már „áll a bál”, egy a fontos számára, hogy ő legyen a győztes.

Ha a pszichológus valóban a lényeges kérdésekre egyszerűsítette le modelljét, a módszer sikere nem kétséges. A nyelvezet biztonsággal tölti el a szülőket, megkönnyebbülten hagyják magukra gyerekeiket az apróságokkal, a lényeges dolgokban viszont partnerként kezelik őket. Megváltozik a viszonyuk, szót értenek egymással, már csak azzal van baj, hogy az iskola tanárai nem tudnak mit kezdeni ezzel a gyerekkel. Logikusan következik hát a második lépés. Végül is az iskolai konfliktusok alapoka ugyanez. Megszületik hát a TET-tanfolyamok ötlete, majd a TET-könyv. A magyar tanárember is megvásárolja, szeretne segítséget kapni, hogyan tehetné hatékonyabbá általános iskolai gyakorlatát. Olvasni kezdi, és bizony – be kell vallja – kétszer is leteszi. Először valahol a 10. oldal környékén. Az európai stílushoz szokott olvasónak szokatlan, ahogyan a szerző az első húsz-egynéhány oldalt minden információs tartalom nélküli önreklám céljára használja. Ilyenkor az ember előrelapoz a bemutatott pedagógiai szituációkhoz, mint utóbb kiderül, nem a legszerencsésebb helyre. A 124. oldalon ugyanis az osztályterembe belépő szülő felháborodva lobogtatja gyermeke ellenőrzőjét, ő bizony ennél többet szeretne tudni kislánya előmeneteléről, miért kell folyton változtatni ezeket a nyomtatványokat, aztán néhány mondattal később kiderül: „Hát, meg kell hagyni, ez az ellenőrző sokkal jobb, mint az eddigi. Jóval több hely van benne a megjegyzéseknek, így azok részletesebbek. Végre úgy érzem, kapok némi tájékoztatást arról, hogy mit csinál a kislányom az osztályban.”

Puff! Akkor miért volt úgy felháborodva? Persze azért az első hirtelen felindulás után újra kézbe veszi az ember a

könyvet, hisz a módszer nyilván figyelemre méltó, talán inkább az olvasó optikájában van a hiba.

Másodszor akkor kerül a könyv az íróasztal sarkára, amikor a 27. oldalon kiderül, hogy „A tanároknak nem kell külön gyakorlati fogáskészletet megtanulni az óvodásokhoz, egy másikat az általános iskolásokhoz, egy újabbat a felső tagozatosokhoz stb. Az a felfogásunk, hogy a diákok – bármilyen korúak is legyenek – emberi lények, és tanáraikkal jó vagy rossz emberi kapcsolatokat fejlesztenek ki, attól függően, hogy azok hogy bántanak velük.”

Ha az ember megjárt már néhány korosztályt, óvodától gyakorló tanárokig, először kissé ideges lesz egy ilyen alapelvtől. Hogyne okozott volna problémát a kicsiknél az, hogy zavarba jöttem a testközelségüktől. (Hadd térjen át a szerző az egyes szám első személyre, ha már így felindult.)

Aztán, egy-két nap múlva egyre több igazságot találok ebben az alapdefinícióban. Újra kézbe veszem a könyvet, ha rosszkedvűen is. Kötelességből jegyzetelgetek, aztán lassan elmúlik a rosszkedv. (Persze azért jó sem lép a helyébe. Az írás stílusa nem épp világirodalmi. A példák eléggé nyögvenyelősek.)

Talán egészen más lett volna az élményem, ha a szerző mindjárt az első oldalakon tisztázta volna, akár a drága reklámhelyek rovására is, mi az, amit vállal. Ha nem a könyv végére szorulnak az önkorlátozó mondatok: „A tanároknak először is jobban meg kell érteniük az iskolának nevezett intézményt, és mindazokat a jellegzetességeket, amelyek ebben az intézményben megnehezítik eredményes tevékenységüket.” Vagy amely az értéktételezést rejti: „Az amerikai diákok zöme nagyon hasonló értékeket vall magáénak, alig van köztük jelentős eltérés. A segélyprogramok keretében külföldi iskolákban dolgozó tanárok tanúsíthatják, milyen kulturális sokkot jelent egy valóban másfajta értékrendszerrel találkozni. Tanítványainkra tekinthetünk úgy is, hogy összességében nézve elég jól megértjük egymást. A köztük és köztünk levő értékrendbeli különbségek elenyészőek, az egész értékrendszerünknek csak egy

kis töredékét tessik ki. Valószínűleg mintegy 95 százalékban egyetértünk diákjainkkal.”

Ha ezt a megállapítást hamarabb olvasom, akkor a könyvet élvezettel jegyzetelem végig, mint egy olyan konfliktusoldó módszer leírását, ahol a konfliktusok voltaképp tényleg csak kommunikációs zavarokból eredhetnek. A közép- vagy felső osztálybeli amerikai gyerek nyilván azért megy el az iskolába, hogy minél jobb eséllyel indulhasson el később a karrier útján. Fáradtan legyint otthon a vén múmia földrajztanárra, aki az órákon állandóan az unokáira panaszkodik: „Azt hiszem, jobb, ha hozzászokom. Az ember nem kap mindig jó tanárokat. Több a rossz tanár, mint a jó. És ha hagyom, hogy a rosszak lehúzzanak, nem lesz meg a pontszámom a felvételihez.” (Hogy amerikai társadalomkutatók mit szólnak ehhez az arányhoz, az egy másik kérdés. Tartok tőle, hogy ők nem ilyen derűlátóak.)

Ettől az értéktételezéstől válik világossá a módszer, kerül mintegy a helyére. Ha ilyen értékegyezés van tanár és tanuló között, ha a gyerek erősen motivált, akkor nincs más feladat, mint tartani az órákat, elnézőnek lenni az apróságok iránt. Ha konfliktushelyzet alakul ki, először is meg kell ítélnünk, hogy az igények vagy az értékek konfliktusáról van-e szó. Az esetek döntő többségében nyilván az előbbi lesz a zavar oka. A következő lépés, elövenni a kis ablakocskát, meghatározni, hová esik a gyerek viselkedése. Elfogadható vagy elfogadhatatlan. Ha elfogadhatatlan, meg kell határozni, kié a probléma. Ha a tanaré, azaz a diák a padra firkál, széthagyja a dolgait, zavarja a tanár munkáját, akkor a tanár énközlést alkalmaz. Egyszerűen kijelenti: „Zavarsz engem!” Esetleg más munkát ad, megváltoztatja a környezetet. Harmadik megoldásként megváltoztathatja önmagát. Felfedezi az összefirkált pad szépségeit, vagy rájön, hogy egy értelmes rendtelenségben ugyanúgy meg lehet mindent találni, mint a legrendezettebb rak-tárban. Ha a probléma a diáké, alkalmazni kell az aktív hallgatást. Azaz: más szavakkal újra elmondani, mit is hozott fel viselkedése magyarázatául, így majd el-

araszol a tényleges okig egy szép kis ön-analízissel, és persze megoldást is talál, amely alapját képezheti valami értelmes kompromisszumnak.

Ha pedig véletlenül értékek konfliktusáról lenne szó, akkor vagy be kell látni, hogy nincs megoldás, vagy a tanárnak el kell olvasnia mindent a konfliktuózus értékekről, szakértővé kell képeznie magát, esetleg megváltoztatnia az iskolai környezetet.

Ne értse félre az olvasó az ironikus hangot. Ez nem a módszernek szól. Tessék csak kipróbálni, a módszer tényleg működik. A tanár-diák konfliktusok jó része tényleg eltűnik, ha jobban megnézzük őket, mielőtt reagálunk rá. Általában jóval több az értelmes kompromisszum lehetősége, mint hinnénk. A könyv végigolvasása után előszeretettel ironizáltam a módszerrel, unos untalan aktívan hallgattam diákjaimmal szemben, ha lehetett, és a gyerekek folyton lépre mentek, tényleg elkezdtek kifejteni problémáikat. A kulcsszó természetesen a „ha lehetett”. Amikor nem zavart bennünket az az alapvető eltérés, ami a Gordon-módszert, gondolom, Amerikában is kissé korlátozza, nálunk pedig az órákon alkalmazva könnyen a tanulás végét jelenti. Hogy tudniillik tanítványaink olyan környezetből érkeznek az iskolába, amelyben még nem tapasztalhatták meg, hogy a tudásnak egyenes következménye az anyagi jólét, ahol a szülők otthon nem alkalmazták még Gordon konfliktusoldó módszerét, ahol az iskola még távolról sem köti le a gyerekek energiáinak nagyobbik részét.

Értő figyelemmel kell követnünk tehát Thomas Gordon könyvét ahhoz, hogy valóban használni tudjuk. Tegyük túl magunkat a szerző bizonyos könnyed

megjegyzésein. „Hát mi a »gyerek«, ha nem a viselkedő gyerek, aki meghatározott pillanatban, meghatározott módon cselekszik? A szülőnek csak ezzel a viselkedő gyerekkel kapcsolatban vannak – elfogadó – vagy el nem fogadó – érzései, nem pedig egy olyan elvont fogalommal kapcsolatban, amit »gyerek«-nek hívunk.”

A szerzőt elragadta kissé a hév. Mi itt azért valahogy nem csak akkor érzünk valamit gyerekeink iránt, ha épp viselkedik valami módon, és egészen rendes irodalma van a nagybetűs gyereknek is. Ezt azért – ha lehet – ne feledjük el! De az kétségtelen, hogy a könyvet újraolvasva egyre rokonszenvesebb lesz a szerző szemlélete. Mi tagadás, az ember gyanakodni kezd. Tudja ő, hogy nem ilyen egyszerű ez az egész, de mit tegyen, ha egyszer ilyen az iskola világa. Ahogyan a szülők, a tanárok is receptért keresik fel a pszichológust. Kever hát egy módszert, ami biztonságérzettel tölti el a tanárokat. Feljogosítja őket arra, hogy kivonuljanak a konfliktusokból, amelyek a jobb iskolákban valószínűleg sokkal hamarabb megoldódnak, ha a diákokra bízzák őket. A rosszabb iskolák? Nos nekik talán meg kellene fogadniuk Thomas Gordon tanácsát. Jobban megismerni önmagukat, a pedagógia világát, benne Thomas Gordon módszerét, változtatni önmagukon, egészen addig, amíg a módszer bizonyos elemei alkalmazhatóakká nem válnak.

(*Thomas Gordon: P.E.T. A szülői eredményesség tanulása. Gondolat Könyvkiadó, Bp., 1990.; Thomas Gordon: T.E.T. A tanári hatékonyság fejlesztése. Gondolat Könyvkiadó, Bp., 1990.*)

SZÁVAI ISTVÁN